

Glenn H. Mullin

PRACTICILE KALACHAKRA

**Incluzând traducerea unor texte importante
din *Kalachakra Tantra***

Cuvânt-înainte: S. S. Tenzin Gyatso,
al XIV-lea Dalai Lama

Traducere din limba engleză: Walter Fotescu

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

Cuprins	5
Cuvânt-înainte	9
Notă tehnică	15
Prefață	17
 PARTEA I: TRADIȚIA KALACHAKRA	 25
1. Ambianța Kalachakra contemporană	26
2. Învățăturile externe, interne și secrete ale lui Buddha	31
3. Sutrayana exoterică și Vajrayana ezoterică	36
4. Sutrayana ca o cale preliminară	41
5. Calea Tantrică spre Iluminare	51
6. Cele trei clase de Tantra inferioare	58
7. Angajarea în practica <i>Tantra Yoga</i> -ei Supreme	66
8. Cele patru sisteme ale <i>Tantra Yoga</i> -ei Supreme	72
9. Yoga Stadiului de Împlinire în Tantrele curentului principal	80
10. <i>Kalachakra Yoga</i>	96
11. Linia de transmitere	126
12. Legătura cu Shambala	145
 PARTEA A II-A: TEXTE TIBETANE ALESE	 153
13. Rugăciunea Căii Kalachakra de Lobzang Tubten Chokyi Nyima, al VI-lea Panchen Lama (1883–1937)	154
14. Despre inițierea Kalachakra de călugărul budist Tenzin Gyatso, al XIV-lea Dalai Lama (născut în 1935)	157
Căutarea fericirii interioare	157
Soluția spirituală	158

Cele Patru Nobile Adevăruri	158
Abordări ale adevărului	160
Metode de aplicare	161
Calea tantrică	162
Tradiția Kalachakra	163
Transmiterea Kalachakra-ei	165
Participarea la o inițiere Kalachakra	167
Cultivarea unei practici zilnice	168
15. Preliminarii necesare pentru primirea inițierii tantrice de Gyalwa Kalzang Gyatso, al VII-lea Dalai Lama (1708–1757)	170
16. Rezumatul tradiției Kalachakra de al XIII-lea Dalai Lama, Gyalwa Lobzang Tubten Gyatso (1876–1933)	203
17. <i>Însemnări despre cele două Stadii ale yoga-ei glorioasei [câi] Kalachakra</i> de Gyalwa Gendun Druppa, Primul Dalai Lama (1391–1474/5)	212
Pentru a ademeni mintea înțeleptului	212
Natura generală a căilor și practicilor	212
Căile și practicile individuale	213
Mandala în care este conferită inițierea	213
Numărul și stadiile inițierii	214
Natura și scopul inițierilor	215
Calea asupra căreia să se mediteze	217
Disciplinele și angajamentele care trebuie respectate	218
Yoga Stadiului de Generare	218
Practicile Yoga ale Stadiului de Împlinire	222
Caracteristicile Corpului <i>Vajra</i>	222
Cele șase canale și cei șase centri energetici	222
Cum sunt stimulați centrul energetici	224
Cele Șase Yoga și cei șase centri energetici	224
Fluxurile de energii	225
Substanțele minții bodhi care trebuie direcționate	226
O explicație generală a modului în care trebuie aplicate cele Șase Yoga	229
Cum sunt prezentate cele Șase Yoga	230

Numărul practicilor yoga	231
Ordinea lor în practică	232
O explicație a fiecărei yoga	233
18. O metodă <i>guruyoga</i> din Kalachakra de Kyabje Khangsar Dorje Chang (1888–1941)	254
19. Cel mai prețios dintre giuvaiere de călugărul budist O <i>sadhana</i> a glorioșului Kalachakra Buton Rinchen Drupa (1290–1364)	261
20. Aspirația de a îndeplini stadiile glorioasei căi Kalachakra de Lobzang Chokyi Gyaltsen, Primul Panchen Lama (1567–1662)	277
Note	281
PARTEA I	281
PARTEA A II-A	316
Bibliografie	331
Secțiunea I: Texte citate în Partea I	332
Secțiunea a II-a: Texte traduse în Partea a II-a	342
Secțiunea a III-a: Texte citate de autori în Partea a II-a	346

Sanctitatea Sa al XIV-lea Dalai Lama

Desen de Alexander Kocharov

DALAI LAMA

CUVÂNT-ÎNAINTE

Scopul esențial al tuturor învățăturilor lui Buddha este supunerea și transformarea minții. Concepția budistă este că, dacă ne îmbunătățim calitatea minții, înțelepciunea, vom beneficia nu doar noi înșine [de aceasta] la modul cel mai durabil și universal, ci vom aduce indirect mari foloase tuturor celorlalte ființe vii. Antrenarea minții este cheia pentru a obține pacea interioară și o fericire durabilă.

Calea spirituală poate fi comparată cu construirea unei case. Chiar dacă ne-ar plăcea să începem prin a ridica pereții sau acoperișul, în realitate trebuie să începem mai întâi cu fundația.

Similar, când ne propunem să transformăm mintea, trebuie să începem prin a pune o fundație solidă. Am putea crede că, deoarece adevărații dușmani ai ființelor simțitoare sunt propriile lor iluzii, trebuie să aplicăm imediat antidotul cel mai puternic pentru a le elimina complet chiar de la sursă. Totuși, transformarea minții este o acțiune care poate fi dusă la bun sfârșit numai în etape. Trebuie să începem cu începutul.

Primul pas este să cultivăm intenția de a evita să realizăm acțiuni negative, dăunătoare și autodistructive ale corpului, vorbirii și minții. Aceasta creează un mediu interior în care putem realiza al

doilea pas, care este eliminarea iluziilor. În al treilea rând, încercăm să eradicăm chiar semințele sau impregnările iluziei.

Din acest motiv, calea budistă începe prin cultivarea celor trei practici superioare: autodisciplina, concentrarea meditativă și înțelepciunea care înțelege vacuitatea. Când acestea trei au fost consolidate, putem aborda metodele căii bodhisattva-șilor, în care este cultivată aspirația de a dobândi iluminarea supremă pentru binele tuturor ființelor simțitoare, iar pe baza acelei aspirații să ne angajăm în cele Șase Perfecțiuni: generozitatea, autodisciplina, răbdarea, efortul, stabilizarea meditativă și Înțelepciunea. În sfârșit, aceste metode pot fi completate cu practicile tantrice, care încep cu primirea inițierilor și [asumarea] angajamentelor tantrice, și implică puternicele practici yoga din Stadiul de Generare și Stadiul de Împlinire.

În felul acesta putem construi gradual edificiul unei practici spirituale care are puterea să dezhădăcineze complet iluziile și să conducă mintea către starea finală de iluminare.

Practica tantrică este mai puternică decât practicile generale oferite de Sutra dintr-un număr de motive. Unul dintre acestea este că ea integrează pe deplin factorii Metodei și Înțelepciuniiⁱ. Pe calea Sutra se meditează asupra vacuității sau a lipsei unei existențe inerente a fenomenelor, în contextul unei aspirații pline de compasiune către iluminarea supremă. Meditația asupra vacuității ține de Înțelepciune, iar aspirația de bodhisattva, de Metodă. Totuși, pe calea Sutra, acestea două nu pot fi generate simultan și instantaneu în conștiință de către un practicant aflat la un nivel obișnuit. Pe calea tantrică, Metoda constă în generarea mandalei și a divinităților, după care se realizează concentrarea asupra naturii lor videⁱⁱ. În felul acesta Metoda și Înțelepciunea apar simultan în substanța minții.

În condiția de *buddha*, Metoda și Înțelepciunea, corpul și mintea, sunt inseparabile. Calea tantrică folosește această dinamică de la bun început, producând astfel o iluminare cu mult mai rapidă. Unicitatea căii tantrice constă în integrarea unui aspect important

ⁱ Este vorba despre uniunea dintre Mijloacele Abile (*upāya*) – „metoda” și Înțelegerea Intuitivă (*prājñā*) – „înțelepciunea”, simbolizată de cuplul de zeități „Tată–Mamă” în postura *yab yum*. (N. red.)

ⁱⁱ Care ține de Înțelepciune. (N. red.)

legat de rezultatul practicii – caracterul integral al condiției de *buddha* – în practica noastră din momentul prezent. Meditația este efectuată conștientizând vacuitatea, iar acea conștiință focalizată asupra vacității este generată sub forma divinităților mandalei. Aceasta este o caracteristică a tuturor celor patru categorii de Tantra. În *Tantra Yoga* Supremăⁱ acest principiu este dus încă și mai departe, practicantul utilizând nivelurile cele mai subtile ale energiilor corpului și conștiinței, niveluri inaccesibile unei persoane neantrenate.

Aici *mahamudra* Luminii Clare este considerată cauza substanțială exclusivă a corpului de Înțelepciune-Adevăr al unui Buddha. Prin aducerea pe cale a *mahamudra*-ei Luminii Clare, devine posibilă iluminarea bruscă. Tehnica aceasta extrem de subtilă se găsește numai în *Tantra Yoga* Supremă.

În general, a înțelege o metodă spirituală este o binecuvântare în sine, dar pentru a intra pe calea tantrică se spune că este necesar ca mai întâi să fie primite binecuvântările ceremoniei de inițiere din partea unui maestru calificat, deținător al unei linii neîntrerupte de transmitere. Aceasta îl împuternicește pe aspirant să abordeze yoga tantrică și plantează semințele pentru realizarea viitoare.

Mai târziu, când ne angajăm în [practicile] yoga ale Stadiilor de Generare și de Împlinire, trebuie să ne bizuim pe un maestru calificat pentru aplicarea cu succes a puternicelor metode tantrice. Scripturile tradiționale ne sfătuiesc să ne alegem maestrul cu grijă, folosind ca instrumente rațiunea și înțelepciunea, și să nu ne bazăm pe credința oarbă. Mai mult, deși suntem sfătuiți să păstrăm respectul și încrederea în maestru, aceasta trebuie făcută tot pe baza bunului-simț; dacă o instrucțiune a maestrului nostru contrazice ceea ce știm despre *Dharma*, trebuie să ne exprimăm dubiile cu respect și politețe, fără să ne conformăm orbește. După cum a arătat sublimul maestru indian Nagarjuna, credința trebuie întotdeauna călăuzită de inteligență și înțelepciune.

Există mai multe opinii în ce privește data exactă când Buddha a predicat pentru prima oară învățătura Kalachakra. Khedrub Norzang Gyatso, gurul celui de-al II-lea Dalai Lama, și alți lama,

ⁱ *Anuttara Yoga Tantra*. *Anuttara* în limba sanscrită înseamnă „față de care nu există nimic mai înalt”. (N. red.)

ca de pildă Taktsang Lotsawa, au ajuns la concluzia că Buddha a predat-o cu o lună înainte de a muri. Potrivit unei alte opinii, ea a fost predicată în primul an de după iluminarea sa. Ambele grupuri au teorii elaborate care le susțin opiniile privitoare la acest subiect, bazate pe diverse surse.

Cu toate acestea, ambele acceptă că transmiterea a fost dusă din India în Shambala curând după predarea ei și că a rămas acolo până când maestrul Chilupa a regăsit-o.

Sistemul a fost adus în Tibet pe două linii separate, cunoscute ca Tradițiile Dro și Rva. Mai târziu acestea au fost unite de către omniscientul Buton Rinchen Drub. Je Tsongkhapa a primit transmiterea de la Chokyi Pel, discipol direct al lui Buton.

Tsongkhapa, la rândul său, a practicat și a predat pe scară largă învățătura Kalachakra. Ea a ajuns în cele din urmă la cel de-al VII-lea Dalai Lama, care a contribuit semnificativ la păstrarea, clarificarea și transmiterea ei. În felul acesta, tradiția a trecut din generație în generație, ajungând până la noi într-un flux neîntrerupt.

În majoritatea tradițiilor tantrice, inițierea este conferită unor grupuri restrânse de discipoli de încredere, numărul lor fiind adesea limitat la 25. Kalachakra este o excepție în această privință, existând tradiția acordării ei cu prilejul unor mari întruniri publice. Fără îndoială că nu toți cei prezenți [la o asemenea ceremonie] au o bază interioară suficientă pentru a primi beneficiile depline ale inițierii, dar se consideră că oricine participă cu o atitudine pozitivă va stabili și va consolida orientări karmice pozitive.

Sistemul Kalachakra face parte din categoria [numită] *Tantra Yoga Supremă* și este, ca atare, o doctrină secretă. În vechime, toate învățăturile tantrice erau practicate și transmise cu o extremă discreție. Dezvăluirea publică a literaturii tantrice era descurajată, iar accesul la ea era restrâns la cei inițiați. Totuși, în ultimul secol, numeroși cărturari și entuziaști occidentali au scris masiv despre budismul tantric, adesea fără o cunoaștere suficientă a sistemului în ansamblu. Drept urmare, s-au format numeroase idei greșite cu privire la natura practicii tantrice. Singurul remediu al acestei situații pare să fie a permite unor cărturari-practicanți din cadrul tradiției să scrie și să facă traduceri pe acest subiect.

În plus, lumea de azi pare să aibă nevoie de un medicament puternic, iar dintre toate învățăturile lui Buddha cele din *Tantra Yoga Supremă* sunt cele mai puternice. Se spune că aceste metode sunt în mod special adecvate condiției actuale a umanității. Când tehnicile din *Tantra Yoga Supremă* sunt aplicate pe baza celor trei metode superioare, a aspirației pline de compasiune către iluminarea supremă [specifică] unui bodhisattva și a practicii celor Șase Perfecțiuni, ele au capacitatea de a induce iluminarea în răstimpul scurt al unei [singure] vieți.

Kalachakra este printre cele mai vaste [învățături] din categoria *Tantra Yoga Supremă*. Mă rog ca volumul de față să contribuie la înțelegerea și aprecierea acestei învățături sublime a lui Buddha, pe care el a dăruit-o omenirii din profundul său sentiment de compasiune în urmă cu două milenii și jumătate.

10 mai 1991

PARTEA I

TRADIȚIA KALACHAKRA

1. AMBIANȚA KALACHAKRA CONTEMPORANĂ

Prima întâlnire reală cu tradiția tantrică a Kalachakra-ei am avut-o în iarna anului 1973. Sanctitatea Sa Dalai Lama urma să ofere o inițiere publică în Kalachakra iar eu am plănuvit să particip.

La data când a fost anunțată inițierea, locuiam și studiam la Dharamsala, în India. Valul de emoție care a străbătut comunitatea tibetană a fost aproape palpabil.

Locul inițierii urma să fie Bodh Gaya, un mic templu dintr-un sat aflat la câțiva kilometri sud de orașul Gaya, în statul Bihar. Bodh Gaya se bucură de renumele de a fi centrul spiritual al lumii budiste, cel puțin în privința istoriei sale timpurii. Aici călugărul Gautama a stat sub arborele *bodhi* și a manifestat starea de iluminare, aici el a devenit Buddha. Dintre cele opt principale locuri budiste de pelerinaj din India [acesta] este considerat cel mai sacru. În fapt, unele tradiții budiste chiar afirmă că toți cei 1 000 de *buddha* ai prezentei ere, care joacă rolul de învățători universali, își manifestă iluminarea lor pământească la Bodh Gaya.

Mai trebuie adăugat că Bodh Gaya secolului al XX-lea nu este tocmai un centru spiritual model. Invaziile turcilor musulmani din secolele al XIII-lea și al XIV-lea au pustiit o mare parte a regiunii. Musulmanii au fost deosebit de brutali cu budismul în India. Se spune că mănăstirea Nalanda, aflată în apropiere, a fost asediată și toți călugării au fost decapitați pe loc. Pereții încăperilor erau plini de sânge. Templele și bibliotecile au fost arse, iar mâinile și fețele tuturor reprezentărilor în piatră descoperite [acolo] au fost distruse.

Vorbind pe șleau, Bodh Gaya văzuse vremuri mai bune sau cel puțin așa părea în 1973. [Localitatea] nu și-a mai revenit niciodată pe deplin după atacul musulman. Părea să fi devenit o mică adunătură de ceainării dezagreabile și restaurante și mai dezagreabile. Clădirile care alcătuiau satul, precum și locuințele sărăcăcioase din spatele stupei, puteau trece în cel mai bun caz drept cele mai mizere sălașe omenești.

În schimb, stupa principală și grădinile care înconjoară acest minunat monument sunt miraculoase și conțin un descendent al arborelui originar sub care Buddha a dobândit iluminarea. Ele adăpostesc, de asemenea, numeroase reprezentări în piatră și artefacte din temple, care au scăpat distrugerii din perioada musulmană, în mare măsură fiindcă au fost îngropate înaintea atacurilor finale.

După epurările musulmane, Bodh Gaya a încetat să mai fie un centru de pelerinaj internațional. Budiștii din întreaga lume au început să dezvolte locuri alternative de pelerinaj în locații mai adecvate și mai accesibile. Rezultatul a fost că locuitorii Asiei Centrale au început să privească Lhasa ca un înlocuitor; chinezii, Wutai-shan, Muntele cu Cinci Piscuri; japonezii, Kyoto și așa mai departe.

Bodh Gaya a cunoscut un mic puseu de activitate în anii '50, când prim-ministrul Nehru a invitat guvernele țărilor budiste din întreaga lume să ridice, fiecare, câte un templu în zonă, oferindu-se să doneze teren pentru acest proiect. În consecință, în anii care au trecut de atunci au apărut circa o duzină de temple.¹

În 1973, afluxul de refugiați tibetani către India de la finele anilor '50 și începutul anilor '60 a inițiat noi activități budiste la Bodh Gaya. Prezența aici, în fiecare iarnă, a unor mari lama tibetani, precum și a unei mulțimi de pelerini tibetani, a făcut să crească interesul locuitorilor budiști din diversele regate himalayene – din Ladakh, Lahoul, Spiti și Kinnaur în vest, până în Sikkim, Bhutan și partea nordică a lui Arunachal Pradesh în est – care practică budismul tibetan cu toții. În lunile de iarnă, când vremea din Bihar devine suportabilă, mii de oameni fac călătoria către Locul Iluminării, Jițul de Diamant.

Faptul că Dalai Lama însuși urma să ofere pentru prima oară inițierea Kalachakra într-un loc atât de sfânt a făcut să vuiască lumea budistă din Himalaya.

Mulțimile de pelerini au început să se adune cu două luni înainte de începutul inițierii. Majoritatea au vrut ca în timpul pelerinajului să repete de câteva sute de mii de ori practica lor principală cu mantra sau poate să facă 100 000 de prosternări complete. Alții și-au propus să înconjoare de câteva mii de ori marea stupa.

Inițierea oferită de Dalai Lama urma să fie apogeul [și] marele final al devoțiunii lor.

Pentru locuitorii Asiei Centrale, inițierea Kalachakra este un fel de festival budist. Vin sate și triburi întregi, cu copii mici, adolescenți, oameni de vârstă mijlocie și bunici. Cei prea tineri, prea bătrâni sau prea neputincioși ca să meargă sunt purtați pe brațe.

Afacerile răsar peste tot, pentru a cumpăra de la și pentru a vinde mulțimii. Cei mai mulți pelerini aduc câteva obiecte de vânzare ca să-și plătească drumul de întoarcere, cel mai adesea antichități mărunte. Peste tot, pe marginea drumului, [sunt amenajate] tarabe [improvizate] pe pături. La inițierea din Bodh Gaya, din 1985, un întreprinzător a adus chiar și un circ, cu carusele și roți uriașe. Atmosfera era una de petrecere și sărbătoare. Singurul echivalent occidental care îmi vine în minte este *A Coney Island of the Mind* a lui Ferlinghetti.ⁱ

Având un puternic simț nomad, tibetanii au fost prea puțin deranjați de lipsa facilităților la Bodh Gaya. Unii au locuit în puținele locuri de cazare disponibile la templele locale; alții au închiriat balcoane sau barăci în satele din apropiere; dar majoritatea au ridicat pur și simplu corturi pe malul râului oriunde au putut găsi un loc liber. Armata indiană a instalat o vastă rețea cu robinete de apă și toalete mobile și, în scurt timp, a apărut un oraș de corturi cu peste 100 000 de locuitori. La inițierea din Bodh Gaya, din 1985, doisprezece ani mai târziu, peste 300 000 de oameni au invadat zona.

Trebuie făcută aici observația că foarte puțini dintre participanții la o inițiere de această natură își propun să abordeze vreodată în mod serios practicile yoghine din tradiția Kalachakra discutate în cartea de față. Poate unul dintr-o sută va adopta măcar o practică simplă de recitare zilnică, precum textul *guruyoga* inclus în Capitolul 18. Poate unul dintr-o mie va aspira să practice efectiv Cele Șase Yoga, iar dintre aceștia doar o mână de oameni devotați vor îndeplini retragerea meditativăⁱⁱ care constituie esența practicii.

ⁱ Lawrence Monsanto Ferlinghetti (n. 1919), poet american, unul dintre inițiatorii mișcării *Beat*. Coney Island este o zonă de divertisment din sudul cartierului newyorkez Brooklyn. Volumul de poezii menționat a apărut în 1958. (*N. tr.*)

ⁱⁱ Traducerea propusă de noi pentru deja popularul *retreat* din limba engleză (*N. red.*)

Majoritatea participanților asistă la ceremonia de inițiere nu pentru a primi permisiunea [conferită de] împluternicire sau pentru a se angaja în eforturile yoghine, ci mai curând pentru a avea prilejul să se scalde în razele strălucitoare ale comuniunii spirituale cu lama care acordă inițierea, în cazul acesta Sanctitatea Sa Dalai Lama, și cu speranța că vor absorbi din acest eveniment o fărâma de energie spirituală. Ei speră, de asemenea, să genereze semințe karmice care să stabilească o legătură cu lama și cu Shambala, mitologicul tărâm pur al doctrinei Kalachakra.

Majoritatea ceremoniilor publice de inițiere Kalachakra sunt precedate de cinci sau șase zile de învățături budiste esențiale. Acestea încep de obicei în jurul amiezii și continuă până în amurg, toată lumea stând pe pături la soare, copiii jucându-se printre insulele de adulți. Mamele își alăptează pruncii, în timp ce oamenii mai în vârstă moțăie discret la umbră, melodia continuă a vocii bogate a lui Dalai Lama revărsându-se asupra lor în valuri dintr-o rețea de difuzoare. Tema discuțiilor din timpul acestor zile preliminară este în spiritul ideilor prezentate de al VII-lea Dalai Lama în *Preliminarii necesare pentru primirea inițierii tantrice*, inclusă aici în Capitolul 15. După predarea acestor învățături fundamentale, procesul efectiv de inițiere începe cu o zi de dansuri lamaiste, în care locul inițierii este revendicat și consacrat. Urmează două sau trei zile de inițieri și o zi de celebrare spirituală sub forma unei ceremonii *gurupuja*, în care lama dă mulțimii sfaturile sale de despărțire. În final, întregul grup de inițiați, indiferent câte zeci de mii sunt, se aliniază și trece în coloană câte unul prin capela provizorie în care a fost construită mandala de nisip, apoi prin dreptul Sanctității Sale pentru a primi o binecuvântare individuală [prin atingere] cu mâna.²

Astfel că, în mod tradițional, întregul eveniment durează zece sau douăsprezece zile, mulțimea adunându-se în fiecare zi la amiază și stând până la lăsarea serii, înainte și după fiecare ședință grăbindu-se să îndeplinească sarcinile cotidiene, cum ar fi: procurarea hranei, găsirea copiilor răătăciți, spălarea, măcar în parte, a prafului care atârnă de corp în cocoloașe și așa mai departe, toate acestea evitând să fie călcat în picioare de gloatele frenetice. În timpul acesta afaceriștii asaltează mulțimile în efortul de a profita de intensitatea

spirituală a momentului; există și conflicte ocazionale, ca atunci când, în timpul uneia dintre prelegerile de după-amiază ale lui Dalai Lama, un țăran bhutanez a călcat pe haina unui nomad Khampa și s-a ales cu o rană gravă de cuțit pentru neatenția sa.

Așa a fost contactul meu inițial cu tradiția Kalachakra: mai mult o petrecere tantrică mistică, fantastică, continuă, zi și noapte timp de două săptămâni, decât un eveniment religios solemn. În timpul acesta s-au născut copii, au murit bătrâni, lama și practicanți ai meditației și-au efectuat devoțiunile pe sub fiecare copac și în fiecare cotlon, iar îndrăgostiții s-au furișat noaptea pe malurile râului ca să împărtășească bucuriile inimii. Cu toții erau egali în orbita lor temporară din jurul mandalei lui Kalachakra făcută din nisip și aflată în mijlocul satului, care acum constituia centrul universului nostru. Energia spirituală se ridica din pământ în valuri, precum căldura la un orizont îndepărtat. Somnul a fost invadat de vise atât de vii, încât a devenit dificilă separarea stării de veghe de experiențele onirice. După care brusc s-a terminat, precum punctul culminant al unei curse de maraton, cu numai câțiva răzlețiți rămași ca mărturie.

Mulțimea s-a dispersat încet, șovăind parcă să părăsească o adunare ce promitea noi aventuri. Mulți și-au continuat pelerinajul prin locurile sfinte timp de o lună sau două înainte de a se întoarce acasă în munții și văile lor din Himalaya, la fermele sau turmele lor, sau la mănăstirile și sihăstriile lor, sau în așezările de refugiați răspândite în toată India, din Ladakh, în nord, și până în Mysore, în sud.

De atunci Sanctitatea Sa a oferit inițierea Kalachakra cu numeroase ocazii, la mai multe dintre ele având și eu șansa să particip. La data la care scriu, se vorbește că anul viitor o va oferi de trei ori: mai întâi în Mongolia, apoi la Dharamsala și a treia oară la New York.